

İnternet Zamanında Aile İlişkileri

Özet:

Ankara'da "orta sınıf" ailelerden on iki kişiyle derinlemesine, yüz yüze görüşmelere dayanan bu makale, bireylerin internet kullanımlarını ve buna bağlı olarak aile içi ilişki biçimlerini incelemektedir. Çalışmada, bilgisayar ve internet kullanımının anlamlandırılması, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve internet kullanımı, çocukların eğitim ve denetimi, gizlilik ve mahremiyet ile aynı mekân içinde uzaklaşma gibi konulara bakılmıştır. İnternet kullanımıyla karmaşık aile ilişkilerini bir arada tartışan bu çözümlemede, sebep-sonuç ilişkileri aramak yerine, konuşulan internet kullanıcılarının anlatımlarından yola çıkılarak "güven", "bağımsızlık", "çifte standart", "güvensizlik" ve "bağımlılık" gibi beş model belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İnternet, internet kullanımı, aile, Türkiye

**Emine Onaran
İncirlioğlu**
*Bilkent Üniversitesi
Güzel Sanatlar,
Tasarım ve
Mimarlık Fakültesi*

Barış Kılıçbay
*Gazi Üniversitesi
İletişim Fakültesi*

Family Relations in the Internet Age

Abstract:

Based upon in-depth interviews with twelve individuals from "middle-class" families in Ankara, this article explores the relationship between Internet use and intra-family relations. The ways family members make sense of computer and Internet use, gender relations in Internet use, children's education and supervision, secrecy and privacy, and distancing in the household are among the topics particularly considered in this study. Based on an analysis of the users' experiences, instead of seeking cause-effect relations between Internet use and complex family relations, we identify five models, namely, "trust", "independence", "double standards", "mistrust" and "dependence".

Key Words: Internet, internet use, family, Turkey

İnternet Zamanında Aile İlişkileri

Daha yirmi yıl önce kullanımı özellikle bilim ve iş çevreleriyle kısıtlı olan internet, 2000'li yıllara geldiğimizde, Türkiye de içinde olmak üzere pek çok ülkede evlere girmiş, geniş ölçüde bireysel olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu kullanım değişikliği, internet üzerine yapılan araştırmaların niteliğini ve niceliğini etkilemiş, internetin aile ve bireyler üzerindeki etkisinden de söz edilir olmuştur. Maria Bakardjieva ve Richard Smith, "sıradan internet kullanıcıları" hakkında bilgi sahibi olmak için artık eski araştırmalarda olduğu gibi üniversitelere ve işyerlerine değil, evlere bakmak gerektiğini vurgulamışlardır. İnternetin kendisini ve içeriğini konu eden araştırmalar yaygınlık kazanırken, kullanımı yeterince incelenmemiştir.

İnternet kullanımı ile aile ilişkilerini bir arada tartışan bu çalışmada iki amaç güdüyoruz: Birincisi, bireylerin interneti nasıl, hangi amaçlarla, hangi beklentilerle kullandıklarını öğrenmek ve internet kullanım örüntülerine bakmak; ikincisi ise, internet kullanımına bağlı olarak, aile içi ilişki biçimlerinin farklı modellerini ortaya koymak. İnternetin evlere girmesinin ve bireysel olarak kullanılmasının bir teknoloji, bir "altyapı" değişikliği olduğu, altyapıdaki değişikliklerin de yapıyı dönüştürebileceği düşünülürse, internet kullanımının aile içi ilişkileri dönüştürmesi beklenebilir; internet kullanımı ile aile işleyişinde bir "sebe-sonuç ilişkisi" aranabilir. Ancak, toplumsal sistemleri modellemek zaten yeterince zor bir işken, "hareket halindeki" yani değişen toplumsal sistemleri modellemek daha da

karmaşık bir süreçtir (Stirling ve İncirlioğlu, 1996). Bu karmaşık dokuda sebep-sonuç ilişkileri aramak safdillik olur.

İnternetin evlerde kullanılması, ister istemez, hem karı-koca ilişkileri ile, hem de çocukların eğitimi ve ebeveyn-çocuk ilişkileri ile bağlantılıdır. Bu ilişkiler ise, şu veya bu şekilde, iktidar, otorite ve denetim konularını içinde barındırır. İnternetin evlerde kullanılması bu ilişkileri etkilemiş midir? Etkilediyse, nasıl etkilemiştir? Kullanıcılar aile içi ilişkilerde internet kullanımına bağlı değişiklikler yaşamakta mıdır? En ucu-açık biçimiyle, internet aileye hangi koşullarda girmiştir ve "internetli hayat" nasıl yaşanmaktadır? Bir yanda internet araştırmaları, öte yanda aile/hane araştırmaları olmak üzere iki dizi yazını birleştiren bu çalışma, internetin bireysel kullanımı ile aile içindeki iktidar ilişkilerinin manipülasyonu ve müzakeresi üzerine odaklanmaktadır.

Burada "hangi aile?" sorusunu yanıtlamak; yanıtlarken de iki notaya açıklık getirmek gerekmektedir. İlkin, toplumsal konum ve sınıf konusu internet kullanımında önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten, dünyada iki milyar kişi elektriksiz yaşarken, gelişmekte olan ülkelerde bin kişiden ancak altmış dokuzuna bir telefon düşerken, üstelik çoğu İngilizce olan internet sitelerini dünya nüfusunun büyük bir kısmı izleyemezken, "gelişmiş" ve "geri kalmış/az gelişmiş/gelişmekte olan" ülkeler arasında, küresel ölçekte, büyük bir "dijital eşitsiz-

1 Örneğin, Hollanda'da yürütülen bir internet araştırmasında Fjelsten, internet kullanıcılarının daha yüksek gelir gruplarından geldiği ve daha eğitilmiş olduğu bulgusuna varmıştır.

lik" bulunmaktadır. Bu küresel eşitsizlik çerçevesinde, bilgisayar ve internet kullanımına ulusal ölçekte bakacak olursak, pek çok ülkede olduğu gibi¹, Türkiye'de de internet erişiminin sınıfsal bir karakteri vardır. Bilgisayar sahipliğinin hâlâ çok düşük olduğu Türkiye'de, sosyo-ekonomik konum bakımından büyük eşitsizlikler olduğu (Geray, 1999), ancak erişim oranındaki artmanın, orta sınıfların internete bağlanmasındaki hızlı artışla birlikte gerçekleştiği gözlemlenmiştir (Çağiltay vd., 2001). Dolayısıyla, internetin evde kullanılmasından ve aile ilişkileri ile etkileşiminden söz ederken, biraz gevşek bir şekilde "orta sınıf" denen evlerden ve ailelerden söz ediyoruz.

Açıklık getirilmesi gereken ikinci nokta ise daha temel bir soruna, ailenin tanımı konusuna dayanmaktadır. Günlük yaşamın bir parçası olan "aile", tanımlanmayı gerektirmeyecek kadar sıradan görünmekle birlikte, üzerinde fikir birliğine varılmamış, çeşitli kuramcılar tarafından değinildiği halde yeterince kapsayıcı bir kuramsal çerçeveye oturtulamamış, pek çok açıdan eleştirilmiş, gerek uluslararası gerekse Türkiye'deki yazında tüketilememiş bir kavramdır (örneğin bkz. Poster, 1989; Gürsoy-Tezcan, 1989). Türkiye'de, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, düzenlediği toplantılar (1990, 1995) ve yayınladığı derlemelerle (1993; Dilekçigil ve Çiğdem) aile tartışmalarını çeşitli açılardan sürdürmüştür. Kuramsal olarak "aile," aynı çatı altında yaşayan ve aynı ocağın yemek yiyen "hane" ile eşanlamlı kullanıldığı gibi, aynı evde, birlikte yaşamadığı halde aralarında akrabalık bağı bulunan insanları da içermektedir. Sosyal bilimlerde yazınında, "çekirdek," "geniş" ya da "parçalanmış" diye nitelenen aile çeşitleri sınıflandırılmakta, ancak alışlagelmiş kavramların dışındaki örnekler de, örneğin Scanzoni ve Marsiglia'nın "postmodern aile" dediği, kan bağı ve akrabalık ilişkisine değil de bağlılık ve dostluğa dayanarak kendini bir aile olarak tanımlayan birimler de, artık "aile" olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada, "aile" kavramını da, "orta sınıf" kavramında yaptığımız gibi, gevşek ve kapsayıcı bir anlayışla kullanıyor, ancak Gürsoy-Tezcan'ın da uyardığı gibi, "hane halkını, aile birimini

temel bir sosyal ünite ve üyelerinin çıkarları açısından homojen, yekvücut bir birim" (7) olarak kavramsallaştırmıyoruz².

Türkiye'de İnternetin Bireysel Kullanımı

Türkiye'de kaç internet kullanıcısı olduğu ya da olabileceğiyle ilgili kesin sayılar vermek güç görünmektedir. Bunun en önemli sebebi, internet kullanımının yalnızca İnternet Hizmet Sağlayıcısı (İHS) aboneliğiyle değil; internet kafeler, üniversiteler, işyerleri gibi internet bağlantısı olanağı bulunan kamusal mekânlarda da yapılmasıdır. Türkiye'de internet kullanımıyla ilgili sayılar, İHS aboneliklerinden yola çıkarak hesaplanmaktadır. Elde edilebilen en son istatistikler 2001 yılına aittir, daha sonraki yıllara ilişkin sayılar ise tahminlerden ibarettir; buna göre Türkiye'nin 2001 yılı *online* (çevrimiçi) nüfusu 4 milyon civarındadır (CyberAtlas, 2002; CIA World Fact Book, 2002). Türkiye için 2004 yılı tahminleri ise 10 milyon internet kullanıcısı öngörmektedir (Chadwick vd., 2000). 2000 yılında internet bağlantısı yaptırılanların sayısında yüzde 609'luk büyük bir artış olmuş ve internet kullanıcıların nüfusa oranı 5.5'a çıkmıştır (CyberAtlas, 2001). Türkiye, kişi başına düşen bilgisayar oranında (Japonya ve Tayvan'la birlikte) dünyanın en hızlı gelişen ilk üç ülkesinden biri olsa da, bu oran hâlâ çok düşük olduğu için internet kullanıcılarının sayısı da buna bağlı olarak Batı ülkelerinin altında kalmaktadır. Türkiye'de ne kadar internet kullanıcısı olduğunu saptayabilmek için İHS abonelerinin yanı sıra, yukarıda bahsedilen kamusal alanlarda internete bağlanan ve evlerinde internet hizmeti almayan, hatta bilgisayarları olmayan kullanıcıları da hesaba katmak gerekmektedir. Gazi Üniversitesi tarafından yapılan bir anket çalışmasında, internet bağlantısının çoğunlukla internet kafelerde yapıldığı sonucu çıkmıştır (%44). Evden bağlantı %31'i, okul ve işyerinden bağlantı ise %23'ü bulmaktadır. İnternet kafelerin sayısındaki büyük artış, internet kullanımının artık yalnızca kentlere ait bir fenomen ol-

2 Bu bağlamda neler yapmadığımız ve konuya nasıl yaklaşmadığımız, belki de adı konmuş araştırma yöntemlerini sıralamaktan daha çok şey ifade edecektir: Nicel yöntemler kullanmıyoruz; istatistik verilere dayanmıyoruz; "tipik Türk ailesi" hakkında bulgulara varmak üzere rasgele örneklemelere başvurmuyoruz; seçtiğimiz örneklerin Ankara'da "orta sınıf"ı temsil ettiğini iddia etmiyoruz. İki "olay" (internet kullanımı ve aile ilişkileri) arasındaki bağlantıyı sorgulamakla birlikte, bu olaylar arasında herhangi bir sebep-sonuç ilişkisi geliştirmiyoruz; bulgularımıza dair genellemeler yapmıyoruz (tam tersine, ortalama örüntüler sunan genellemelerden kaçınarak, bulgularımızı olabildiğince ayırıştırıp, farklı modeller ortaya koymaya çalışıyoruz); bulgularımızı açıklamaya çalışmıyoruz; bir önerme geliştirmiyor, diğer bir deyişle kuram üretmiyoruz. Aile ilişkilerinden söz ettiğimiz halde, ne "aile" kavramını işlemsel olarak tanımlıyoruz, ne de Türkiye'deki aile örüntülerine giriyoruz. Belki de çalışmanın *bilimselliğini* savunmak açısından (bakınız örneğin Homans) çok tehlikeli bir yerde duruyoruz. Ancak çalışmamızın şimdiye kadar yeterince irdelenmemiş bir konuyu açmasını, bir soru yönelmesini, bir tartışma başlatmasını istiyoruz. Örneğin, Serim Timur'un şimdi klasik olan aile yapısı araştırması değerli istatistik veriler sunmakta ve

çözümlemekte; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu ve Devlet Planlama Teşkilatı da mevcut istatistik tabana katkılarını sürdürmektedir. Oysa, Gabriele Rasuly-Paleczek'in (22) Türkiye'deki aile tiplerini gözden geçirdiği yazısında da belirttiği gibi, hane halkı kompozisyonunun, aile yapısının istatistiksel yöntemlerle incelenmesi yeterli değildir; ailenin nasıl işlediğini, aile içi ilişkilerin nasıl yaşandığını da araştırmak gerekir. Ve eksikliğini çektiğimiz konu da budur. Bireylerin ilke ve değerlerini, çeşitli davranış ve hayata bakış özelliklerini, aileleriyle ilişkilerini ve interneti anlamlandırma biçimlerini bir arada tartışmayı içeren bu yaklaşımımıza ille de bir ad takmak istenirse, bu aşamada *yöntemsel bireysellik* denilebilir (bakınız Abel). Ancak yöntemsel bireyselliğin içine düştüğü psikolojik indirgemeci yaklaşımdan uzak olduğumuzu, bütünselliği yadsımadığımızı ve bireylerin içinde buldukları, bireylerin toplamından daha büyük olan ekonomik, siyasal ve toplumsal yapıları gözardı etmediğimizi belirtmek isteriz. İnternetin bireysel kullanımındaki çeşitliliği incelemek ve farklı aile ilişkileri modelleri üretmek, küresel eşitsizliği de, internetin sunduğu özgürleştirme potansiyelini de görmemize engel değil (bakınız Kılıçbay).

madığını ve Türkiye'nin birçok yerinde bu imkânın bulunduğu göstermektedir.

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji bölümü tarafından yapılan, Ankara'daki internet kafe kullanıcıları ile ilgili bir araştırmada, kullanıcıların %80'inden fazlasının interneti e-posta göndermek ve okumak için kullandığı ortaya çıkmıştır. Diğer etkinlikler arasında *chat* (çet), oyun, araştırma ve pornografik siteleri ziyaret başta gelmektedir (<http://gridergi.8k.com>). Araştırmaya katılan internet kafe kullanıcılarının %80'inin erkek olduğu sonucu, her ne kadar Türkiye'deki tüm internet kullanıcılarının cinsiyeti hakkında bir genelleme yapmamıza olanak vermese de, internete evden çok kafelerde bağlanılıyor olması, internet kullanıcılarının büyük bir kısmının erkek olduğunu düşündürmektedir.

İnternet ve Aile İlişkileri: Örnek Olaylar

Bireylerin internet kullanımının bağlamını ve koşullarını, internet kullanımlarının karmaşıklığını, bütünselliğini ve çok boyutluluğunu kavrayabilmek, özellikle, internetin bireysel kullanımında karşımıza çıkabilecek gizlilik ve mahremiyet konularına bağlı sorunları bir dereceye kadar aşmak, belli bir güven ilişkisi kurmuş olduğumuz kimselerle konuşarak mümkün olabilirdi. Bu bakımdan yöntemsel üstünlüğü olan geleneksel bir etnografik çalışma yapılamayacağına, katılımcı gözlem tekniği kullanılamayacağına göre, buna en yakın gelen nitel tekniği, derinlemesine görüşmeyi kullandık. İnternetin bireysel kullanımının aile ilişkileriyle nasıl etkileştiğini anlamak, internet kullanımını bağlamında bireylerin ve ailelerin nasıl konumlandıklarını, nasıl tepkiler verdiklerini ayırtmak, böylece farklı modeller ortaya koymak amacıyla, üzerinden tartışabileceğimiz örnek olaylar seçmeyi yeğledik. Bu örnekleri seçerken, ailelerin olduğu kadar kullanımın da çeşitliliğini gözönünde bulundurarak, Kasım 2002-Şubat 2003 arasında, Ankara'da "orta sınıf" ai-

lelerden, yaşları 16 ile 46 arasında on iki kişiyle derinlemesine, yüzyüze görüşmeler yaptık (bakınız ek ve dipnot 2).

Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Anlamlandırılması

Genelde ev bilgisayarlarının, özelde internetin nasıl kullanıldığını ve günlük hayatta nasıl bir yer tuttuğunu öğrenmek için, kullanıcılar tarafından nasıl anlamlandırıldığına bakmakta yarar var³.

İşlevsel anlam: Bilgisayarın ve internetin, bireysel olarak kullanan herkes için işlevsel bir anlamı var. Kimi kullanıcılar, interneti bir "günlük kullanım aracı" olarak niteliyor. Kimi evlerde bilgisayar, "buzdolabı gibi", artık olmazsa olmaz bir ev aleti konumuna gelmiş - olmazsa olmaz, ama diğer ev aletlerinden daha özel bir anlamı ve yeri de yok. Salt işlevsel bir araç. Atiye ve Güven bilgisayarı böyle anlamlandırıyor. Kaan ve Sumru da benzer bir anlayışla, evlerindeki bilgisayarın "24 saat, fabrika gibi" çalıştığını, gece uyurlarken bile bir şeylerin download* edilmesi için açık bırakıldığını söylüyorlar. Kaan da, Sumru'nun oğlu Tolga da, evdeki zamanlarının büyük bir kısmını bilgisayar karşısında geçiriyorlar; çoğu zaman internete bağlılar. O kadar olmazsa olmaz bir hale gelmiş ki, görüştüğümüz kullanıcılar arasında, birkaç gün internetten uzak kalmaya dayanamayanlar var. Kaan, Güven, Özgür, Sermet ve Bediz birkaç gün evden ayrılırlarsa, mutlaka bir internet kafe bulmaya çalıştıklarını, en azından mesajlarına bakmak istediklerini söylüyorlar. Bununla birlikte, internetin bir araç olarak görülmesi, herkes için sık kullanılmasını gerektirmiyor. Atiye, Sumru, Haldun ve Asu da "bilgiye ulaşım aracı" olarak gördükleri interneti, "yalnızca gerektiği zaman" kullanıyorlar; ancak tanımladıkları gereksinim alanları daha sınırlı olduğu için kullanım süreleri çok daha kısa.

³ "Anlam"ın anlamları üzerinde duran Reuben Abel (65), bir şeyin *ne anlama geldiğini* sorarken pek çok şey kastedebileceğimize dikkat çekiyor. "Anlam" dediğimizde kastedtiğimiz, bir *işaret* (Bu kara bulutlar yağmur anlamına geliyor.), bir *neden* (Kumdaki bu ayak izleri ne anlama geliyor?), bir *sonuç* (Bu savaş anlamına geliyor!), bir *sarı* ya da *niyet* (Ben başka türlü anlamıştım.), bir *açıklama* (Yazının şu bölümü ne anlama geliyor?), bir *amaç* (Teröristlerin şiddet kullanması anlamsızdır.), bir *ima* ya da *sezi* (Yağmur yağarsa gitmeyeceğiz anlamına geliyor.), ya da bir *önem* (İnsan yaşamının ne anlamı var?) olabilir. Burada, "internetin anlamlandırılması" derken, "anlam"ın çeşitli anlamlarını içeren bir bakışla, kullanıcıların hayatında internetin nerede durduğuna bakmak istiyoruz. Bunu yaparken de, hem kendi tanımlamalarına hem de bizim çıkarsamalarımıza dayanıyoruz.

* Dosya indirme ve yükleme.

İnternetin işlevsel anlamı, diğer anlamları gibi, kullanıcıların kişisel tarihleri içinde değişiyor. Çoğu kullanıcı, gençler de içinde olmak üzere, gerek bilgisayarla gerekse internetle tanıştıkları dönem ile şimdiki zaman arasında, ya da değişen koşullara göre hayatlarının çeşitli dönemlerinde, kullanım ve anlamlandırma farkı olduğunu işaret ediyor. Görüştüğümüz kullanıcılar arasında en uzun süre internet kullanan Güven, "84'te tanıştım, ilk e-mail kullanmaya başladım, o günden beri bağlıyım. Sadece meslekle ilgili mesaj alıp vermek için girdim, 93'te *www* başladı, daha önce *browser* (web tarayıcısı) yoktu" derken, kişisel kullanımının ve anlamlandırmasının, internetin dünyadaki gelişimiyle de bağlantılı olduğunu vurguluyor. Buradan, kullanıcının yaşına, işine, günlük hayatının gerektirdiklerine, ne zamandan beri ve ne amaçla bilgisayar ve internet kullandığına ve buna benzer pek çok etkene bağlı olarak, internetin anlamının da zaman içinde değiştiği sonucunu çıkartıyoruz.

Haberleşme anlamı: Görüştüğümüz kullanıcıların hemen hemen hepsi interneti, kimi daha yoğun kimi daha seyrek olmakla birlikte, haberleşme amaçlı kullanıyor-çoğunlukla e-posta, zaman zaman çet aracılığı ile. Örneğin, ailesi ve akrabaları Avrupa'da yaşayan Kaan, internet sayesinde birbirlerine aile fotoğraflarını gönderebildiklerini, doğum günlerinin hatırlatıldığını, aile bağlarının daha bir güçlendiğini anlatıyor. İnternet aracılığı ile, aynı evde oturmayan aile fertleri ve akrabalar arasındaki ilişkilerin, en azından iletişimin sıklığı bakımından iyileştiği sözü edilen bir konu. Konuştuğumuz kullanıcılar bunu adeta, "internetin insan ilişkilerini zayıflattığı" tezine geliştirilmiş bir karşı-tez gibi ileri sürüyorlar.

Atiye, internetle tanıştığı zaman "*mail* olsun, atayım" düşüncesinin olmadığını, ama artık haberleşmesini büyük ölçüde e-posta yoluyla yürüttüğünü söylüyor ve ekliyor: "İnsan ilişkileri anlamında bir değişiklik yaratmadı. Yalnız posta masrafında azalma oldu-yazdığım kart sayısı da azalmış olabilir; bir takım konularda hayatımı kolaylaştırdı". Elimizdeki örnekler ara-

sında, yaş ile internetin haberleşme anlamı arasında bir ilişki var gibi görünüyor. Görüştüğümüz kullanıcılardan, ikisi lise, diğeri üniversite öğrencisi olan üç genç, haberleşme amacıyla e-postaya çok seyrek başvuruyor; internet yerine cep telefonlarını, zaman zaman da -yaşlıları arasında popüler olduğu sürece - *ICQ*, *MSN** ya da *America On-Line* gibi sohbet ortamlarını kullanıyor. Dokuz yaşından beri internet, on bir yaşından beri de çet kullanan Ayşe, uzun ve kısa mesafedeki arkadaşlarıyla çet aracılığıyla ilişkisini sürdürüyor. "On bir yaşındayken yabancılarla *hotel chat*** yapardım ama artık yalnızca yüz yüze tanıştığım arkadaşlarımla çet yapıyorum" diyor ve internete her girdiğinde, otomatik olarak bu programların da açıldığını, ne ile uğraşılıyor olursa olsun, bir yandan mutlaka çet de yaptığını söylüyor. Bütün arkadaşlarında internet bağlantısı olan Yaprak, bir dönem, gündüz okulda görüştüğü arkadaşlarıyla akşam çette yeniden buluştuğunu, o zamanlar listesinde iki yüz kişi olduğunu, ama artık "çocukça" ve "asosyal" bulduğu için vazgeçtiğini söylüyor ve şöyle ekliyor: "Çette duygularını çok iyi yansıtamıyorsun. Çok arkadaşımın kavga ettim internette. Duyguları ifade etmiyor. İyi birşey kötü anlamda anlaşılabilir. Bizim nesil için bitti artık". Yaprak hiç e-posta kullanmadığını söylerken, e-posta ile haberleşmenin yavaşlığından şikayet eden Tolga da, "*mail* sevmiyorum ben; gerek yok. Yalnızca okuldan, hocalardan haber geldiği zaman kullanıyorum" diyor. İnternet kullanımı gençler arasında haberleşme anlamını kaybederken, yaşlılar tarafından keşfediliyor. Sumru, beş yıl süreyle ısrarla bilgisayar isteyen 76 yaşındaki babasının, sonunda arzusunu gerçekleştirdiğini; bilgisayar aldığını, internete bağlandığını, gazeteleri artık *online* okuduğunu, köşe yazarlarıyla ilişkiye girdiğini, bilgisayarını kullanarak kitap yazmaya başladığını, bu arada babasının arkadaşlarının da bilgisayar almaya heveslendiğini anlatıyor.

İş anlamı: Ev bilgisayarının ve internetin iş amaçlı kullanımı da yaygın. Yukarıda tartıştığımız haberleşme işlevini iş kullanımından tamamen ayırtmak mümkün değil. Üniversitede öğretim üyesi olan Kaan, Özgür ve Bediz, işyerlerindeki kulla-

* ICQ ve MSN: Çet ve dosya paylaşım programları

** Bir çet odası.

nımlarını evde sürdürüyorlar. E-postalarına bakıyor, öğrencileri ve meslektaşlarıyla bağlantı kuruyor, uluslararası projelerde birlikte çalıştıkları ortaklarıyla haberleşiyorlar. Kaan, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Fransa'da, Japonya'da, Hırvatistan'da yaşayan çalışma arkadaşlarından sağladığı yazılımları indirdiğini; Bediz, zaman zaman öğrencilerinin ödevlerini e-postayla ek dosya olarak aldığını söylüyor. Aynı zamanda iş ortağı olan Asu ve Haldun, interneti mesleki bir kaynak olarak, danışma ve bilgilenme amacıyla kullanıyorlar. Haldun, "telefonla olmayacak bir iletişim kurulabiliyor" derken, görüntü aktarılabilmesinin internete özgü bir avantaj olduğunu ifade ediyor. Yine telefonla internet arasında bir karşılaştırma yapan Sermet ise, internetin diğer iletişim araçlarından daha hızlı, yazma eyleminin telefonla konuşmaktan daha çok kendini ifade etmeye olanak verdiğini söylüyor ve ek dosyalar göndermenin iyi bir imkân olduğunu vurguluyor.

"Hayatı kolaylaştırma" anlamı: İnternetin bir başka işlevsel anlamı da günlük hayattaki sorunları çözmekte, hayatı kolaylaştırmakta kullanılması. Görüştüğümüz kişiler, ilgi alanlarına göre, örneğin sağlık, şifalı bitkiler, köpek bakımı gibi konulardan, öğrencilerin ödevlerini araştırmalarına kadar pek çok alanda arama motorlarına başvuruyorlar. İnternet bankacılığı "hayatı kolaylaştırıcı" araçlardan biri. Ancak, Sumru'nun örneğinde olduğu gibi, "problemler" çıkabiliyor ve bizim görüştüğümüz kimseler arasında kullanımı pek yaygın değil. Haldun, genel bankacılık işlemleri, fatura yatırmak, haberleri izlemek ve millî piyango çekilişi sonuçlarına bakmak da içinde olmak üzere, "hayatı kolaylaştırma" anlamında interneti en sık kullanan kişi. Yaygın kullanılmamasını, "Soyutlamaya karşı bir yabancılık var. Bankamatik boş dururken, insanlar kuyrukta bekleyip parayı elleriyle tutmak istiyorlar" sözleriyle açıklayan Haldun, internetteki kaynaklara yeterince ulaşılmadığını savunuyor.

İnternet aracılığıyla alışveriş yapmak da, "zaman kazandırma" anlamında hayatı kolaylaştırıcı bir işlev. Yaprak, "alışveriş sitelerine giriyorum" derken, alışveriş yapmaktan çok "vitrinlere bakmak" amacını güttüğünü; Ayşe, pek sık olmamakla birlikte internet sitelerinde görmese, varlığını bilemeyeceği malları/hizmetleri almayı düşündüğünü söylüyor. Dolayısıyla internet zaman kazandırıcı değil, belki zaman harcayıcı bir rol oynuyor. Ancak bu da internet dışından kaynaklanan bir tüketici pratiğinin bir başka uygulama alanı.

Atiye internet hakkında, "birçok konuda hayatımı kolaylaştırdı" derken, bilgilenme amacıyla yaptığı araştırmaların çok daha kısa zaman aldığını, artık daha seyrek kütüphaneye gitmesinin gerektiğini söylüyor: "Bazen uzun, bazen kısa, rutin hayatımda haftada üç saat, yaptığım işe ve konuya göre değişiyor. Hayati önemi olan şeyleri araştırırken, yurtdışındaki kaynaklara ulaşmak bakımından, çok büyük birşey olduğunu düşünüyorum internetin".

İnternete hayatı kolaylaştırma anlamı atfedilirken, bir yandan da yeni yükümlülükler getirdiği teslim ediliyor. Güven, "Mail sıkıntısı diye birşey var: 100'den fazla mail birikmiş oluyor hafta sonu, ayıklamak angarya bir iş" diyerek, pek çok kimsenin yaşadığı "yeni" bir zamansızlık sıkıntısını dile getiriyor. Yine Güven, bir zamanlar aklına bile gelmeyen türde işleri artık rahatlıkla üstlenebildiğinden, artık kendisinden beklediğinden söz ederken, karısı Atiye, "fakat o gerekli miydi değil miydi ayır" diyerek kimi alanlarda bu yeni teknolojinin gerekliliğini sorguluyor.

Eğlence anlamı: Kimi kullanıcılar internetin "eğlence" işlevinden de söz ediyor. Örneğin Kaan hiç televizyon izlemediğini, onun yerine internette vakit geçirdiğini söylüyor. Genellikle televizyon ile internet arasında bir karşılaştırma yapılıyor, ya biri ya diğeri gibi bir seçme söz konusu oluyorsa da, örneğin Yaprak durumunda olduğu gibi, televizyonda Biri Bizi Gözetliyor (BBG) programını izlemek ile internette BBG sitesine girmek

* İnternette gezinme.

arasında bir koşutluk da kurulabiliyor. Ayşe için de bir seçme söz konusu değil; televizyonda kaçırmadığı programlar da olduğunu ama "popüler kültür sitelerinde *surf** yaparak, televizyon *show*larının, aktörlerin, müzisyenlerin *web* sayfalarına girmek" eğlence amacıyla interneti de kullandığını söylüyor. Görüştüğümüz kullanıcılar arasında interneti eğlence anlamında en sık ve en yoğun kullanan Tolga, internetten indirdiği müziği dinliyor, porno sitelerine giriyor ya da Rusya'dan ve Polonya'dan kaynaklandığını söylediği, filtre edemediği porno siteleri raslantıyla karşısına çıktığı zaman, onlarla vakit geçiriyor, özellikle ilgilendiği otomobil ve futbol sitelerine giriyor, zaman zaman -annesinin muhalefetine rağmen-futbolda "bahis oynuyor."

"Çevre" genişletme anlamı: Kullanıcıların yakın çevrelerinde karşılayamadıkları bilgilenme ve ilişki kurma gereksinimlerini internet aracılığıyla çevrelerini genişleterek karşılamak, çet kullanılarak yeni insanlarla tanışmak, internetin bir başka işlevi. Ancak bu kullanım konusunda, konuştuğumuz kişiler farklı eğilimler sergiliyor. Bir grup, Özgür ve "internet bir şekilde özgürlük veriyor, dört duvar arasındaki yalnızlığını aşmanı sağlıyor; çet gerçekten terapi gibi" diyen Bediz gibi, internete çevre genişletici bir anlam yüklerken, diğer bir grup, internet aracılığıyla tanışmaya ve buluşmaya "sıcak bakmıyor". Örneğin Kaan, yurtdışında bulunan öğrencileri, meslekdaşları ve arkadaşlarıyla "çetleştirdiğini", ama tanımadığı kimselerle konuşmadığını, internet aracılığıyla yeni ilişkiler aramadığını söylüyor. Tolga "yabancılarla konuşmaya gerek yok!" diye kestirip atıyor, yalnız bir kez, bir arkadaşıyla beraber, internette karşılaştıkları bir kızla randevulaştıklarını, onunla da buluşmadıklarını anlatıyor: "Buluşalım dedik. Uzaktan baktık; çirkin, kocaman, şişmandı kız. Güzel olsaydı, arkadaşım arabasını alıp gidecekti; çirkindi, buluşmadık". İnternetin "çok çevre genişletici" olduğunu özellikle vurgulayan Yaprak, önceleri çette yabancılarla konuştuğu halde, sonra "sapıklar türediği için" vazgeçmiş. Sumru da, Güven de, "zamansızlıktan" dolayı çet yapmadıklarını; Asu, bağlantısı-

nın koptuğu eski arkadaşlarını bulmak için çet yapabileceğini, ama hiç denemediğini, Haldun çet yapacağına telefonda konuştuğunu söylüyor. Atiye ise "anonim" bulduğu için kendini ait hissetmediği bu ortamı kullanmaya özellikle yanaşmıyor; yalnızca e-posta kullandığını söyleyerek, "ben bir tek mesaj yazırım, mesaj alırım" diyor. Konuştuklarımızdan bir kısmı ise, örneğin Sermet, Bediz ve Özgür, internette tanıştıkları insanlarla "gerçek hayatta" da buluştuklarını anlatıyor.

Görüştüğümüz kullanıcıların hepsi internet aracılığı ile yeni insanlarla tanışmamış-bir kısmı böyle ilişkiler kurma fikrine bile itiraz ediyor, ama hemen hemen hepsi, "internetten" tanışan, hatta evlenen birilerini kişisel olarak tanıyor. Sırf bu görüşmeler sırasında, Türkiye'de ve yurt dışında kurulan internet kaynaklı pek çok beraberlikten, evlilikten söz edildi.

Kendini ve "öteki"ni tanımlama anlamı: İnternet kullanımının önemli anlamlarından biri de, kullanıcılarıyla ilgili bazı özellikler *ima* etmesi, zaman zaman bir "öteki" yaratmakta kullanılması. Yaprak, artık internet kullanımını azalttığını, çet modasının geçtiğini anlatırken, çet kullanımını küçümseyerek kendini oraya ait hissetmediğini, çette karşısına çıkanların, "35-40 yaşında, ya da Erzincanlı Merzincanlı" olduğunu vurguluyor. Ayşe, bilinçsizce çet kullanmanın "psikolojik olarak dengesiz" kimseler için "tehlikeli" olabileceğine inandığını söylüyor. Diğer bir deyişle, "öteki" tanımını ve ait olmadıkları alanları, internet dışında, zaten varolan kavramlar ve normlar üzerinden meşrulaştırıyorlar. Kimi kullanıcılar ise "ötekileştirme" söylemlerini internet üzerinden kuruyorlar. Örneğin Özgür'ün de, Haldun'un da çet kullanımına ilişkin seçkin görüşleri var. Kendinin "çet tipi bir insan" olmadığını vurgulayan Özgür, ait olmadığı, yüksek kültür değerlerine uygun bulmadığı için biraz da hakir gördüğü, bir "çet tipi insan" kategorisi imliyor. Haldun ise;

Çeti çok kişi yapıyor, şahit oluyorum. . . . çalışabilecekleri zamanlarda, *aman patron gelecek mi* diyerek gizlice çet yaptıklarını gördüm. Bence bu bir kaçış, işten kaçma şansı, gör-

*
Internet Relay Chat adı verilen bir programın en çok bilinen ve kullanılan versiyonu.

mediğiniz-duymadığınız kişilerle konuşuyorsunuz sonuçta. Eğer bir mesleğin kaynakları internette çoksa, çet ve diğer şeyler alt sıralara düşer gibi geliyor. Çok işi olması gerekirken çet yapıyorum itirafı zor birşey, bunu herkes itiraf edemez. İş ahlakına bağlı birşey bence.

derken, kendini "iş ahlakı olan" ve "kaynakları iyi değerlendiren" birisi olarak tanımlıyor.

Kullanıcılar, internetin aile üzerindeki etkilerini tartışırken de, kendileri için ve "öteki" için geçerli farklı saptamalarda bulunuyor, ikili bir değerlendirme yapıyorlar. Özne için olumsuz yönleri olmayan, ama "toplum" ya da çeşitli nedenlerle daha ayrıcalıksız kişiler, "ötekiler" için "nesnelleştirilmiş" bir çözümleme buluyorlar. Yaprak, "arkadaş gibi bir aileyiz biz" derken, kendi yaşamının farklılığını vurguluyor; "Türkiye'de toplumda bir yere gelememiş insanlar sevgili bulmak için internette giriyorlar" derken, kendini sıradan internet kullanıcılarından ayırıyor; "MIRC'de *nick*inin çok erkeksi olması gerekiyor" derken de, yine kendini dışında tutarak, toplumdaki cinsiyet ayrımcılığına değiniyor. Haldun; kendisinin de eşi Asu'nun da "normal kullanım sınırları içinde" kaldığını söylerken; "saatlerce seni esir alıyor gibi bir yakınmamız olmadı" ve "her ikimiz de aynı mesleği yapıyoruz zaten" derken, internetin *onların* hayatında olumsuz bir yeri olmadığını, ancak *başkaları*, örneğin günlük hayatlarını daha az paylaşan çiftler arasında böyle bir sakıncasının olabileceğini vurguluyor. Yine Haldun, "internetin kitabın yerini alabileceğine inanmıyorum" ve "televizyonun yerini almasına da olumlu bakıyorum" derken, "yerini aldığı şey"e ilişkin bir değerlendirme farkı getirerek, interneti olumluyor.

Dönüştürücü anlamı: Kullanıcıların ilk izlenimleri, beklentileri ve duyguları, internete atfettikleri bir başka anlamı ortaya koyuyor. Görüştüğümüz kullanıcılardan bir kısmı için internet, kendi dışında, pratik kullanımının çok üstünde, kullanıcıların hayatındaki radikal değişimi *işaret* ediyor; kimi durumların *nedeni*, kimi durumların da *sonucu* olarak kabul ediliyor. Örneğin

Atiye, "Bir gecede dünyaya bağlandık. Mutlulukla birlikte büyük bir şaşkınlık duydum. Sınırların kalkması, özgürlük duygusu..." derken interneti, yaşamına nitel bir değişiklik getiren, dünyadaki konumunu değiştiren bir araç olarak anlamlandırıyor. Sermet de benzer bir dönüşüm, bir tür özgürleşme hissetmiş internetle tanıştıktan sonra. İlk izlenimlerini anlatırken, "Önce müzik çetlerini buldum. Dünyanın öbür ucundan insanlarla tanışmak, odamda yalnız otururken özellikle yabancı birileriyle iletişim kurmak ve onlardan yepyeni şeyler öğrenmek benim için müthiş heyecan vericiydi" diyor. İlk izlenimlerin artık şiddetini kaybetmiş olması, "artık bu sıradan bir durum benim için" demesi, Sermet'in yaşadığı dönüşümün bir göstergesi. Artık dünya ile bağlantıda olmak onun için sıradanlaşmış, çünkü artık farklı bir insan; dönüşmüş, "saf"lığını kaybetmiş. Sermet, "şimdi o kadar hayatıma girmiş durumda ki, geçmişe dönüp o zamanları hatırlayamıyorum" diyor ve internet ile birlikte hayatında pek çok değişiklik olduğunu söylüyor. İnternette aradıklarını çok daha hızlı ve verimli bir biçimde bulabildiğini, e-posta sayesinde, eski dostlarına erişebildiğini, yeni insanlarla tanıştığını, internet sayesinde dünyanın çeşitli yerlerinden, hiç tanımadığı meslektaşlarıyla bağlantı kurabildiğini, dolayısıyla iş hayatının da olumlu yönde etkilendiğini anlatan Sermet, bu işlevsel kullanımını, yaşamını dönüştürücü bir anlam ile bağlıyor. Atiye de, "internetle ne zaman tanıştığımı hatırlamıyorum" derken, bir yandan çok uzun zaman geçtiğini, ama öte yandan da, o zamanların çok geride kaldığını, bir tür geri dönüşü olmayan değişikliği ifade ediyor. Asu, internetle tanışmadan önce, onu "kavranması zor bir cangıl" olarak düşünürken ve evde kullanma gereksinimi duymazken, artık bir "açılım" ve "açılacak kapılar" olarak görüyor.

Görüştüğümüz genç kullanıcılar, daha çocuk yaşta internetle tanışmış oldukları için, hayatlarında böylesine bir radikal dönüşümden söz etmiyorlar. İnternet, neredeyse içine doğdukları, varsaydıkları, zaten "doğal" gördükleri bir olanak. İnternetle nasıl tanıştığını sorduğumuzda Ayşe;

Babam bilgisayar mühendisi olduğu için evde internet lafi eksik olmazdı. Evde internet bağlantımız vardı. Tabii o zaman tam olarak ne olduğunu anlamıyordum. İlk defa dördüncü sınıfta, bir proje için, borsa hareketlerini izlemek için girdim. Babam yardım etti. O zamanlar, ne kadar geniş bir kullanım alanı olduğunu bilmiyordum. Şimdiki kadar verimli değildim; manevra yapamıyordum.

derken, bir önceki nesil için *dönüşüm* anlamı taşıyabilen internetin, kendisi için büyürken öğrenmesi ve zaman içinde ustalaşması gereken sıradan bir beceri olduğunu dile getiriyor.

İnternet ile birlikte, iş, araştırma, iletişim tanımlarının kendisi, dolayısıyla kullanıcıların bunlardan beklentileri de dönüşüyor. Bu bağlamda, interneti yoğun olarak iş amaçlı kullanan Güven, işteki veriminin arttığını, ancak bu arada iş gereksinimlerinin de yeniden tanımlandığını, kendisinden artık daha çok şey bekler olduğunu söylüyor:

İnternet daha fazla şey yapmama sebep oldu. Eskiden yapmadığım şeyleri şimdi daha rahat yapıyorum. Şimdi öğrenmek değil bulmak yetiyor. Hiç ulaşamayacağımız kimselere kısa sürede ulaşırdık. Ciddi bir sosyal boyutu var; kaybettiğimiz arkadaşları buluyorum. Zıt ve benzer fikirleri bulmak kolaylaştı.

İnternetin yarattığı söylenen dönüşümler, her zaman, radikal, tek yönlü çizgisel değişimler değil. Kimi kullanıcılar, internette oldukları süre içinde, geçici olarak, farklı bir insana dönüşüyor. Asu, internetin "insan hayatında dönüşüm yarattığını" söylerken, bu tür bir dönüşümden söz ediyor:

İnterneti bir araç olarak da kullanabilirsiniz, onun içine girip kendinize bir başka hayat da kurabilirsiniz. İnternette başkası olan insanlar da var ... İnternetle birlikte insanlığın kötüye gittiğini düşünmüyorum. İnsanların yapmak istedikleri şeyler vardır; gerçek hayatta bunu yapamadıklarında, internette yapmış gibi davranabilirler. Bu bir fantezi gi-

bi geliyor bana; fantezilerin kötü olduğunu düşünmüyorum; bir tür kullanım olduğunu düşünüyorum.

Toplumsal Cinsiyet İlişkileri ve İnternet Kullanımı

Bilgisayar dolayımı iletişimi toplumsal cinsiyetle ilişkilendiren çalışmalar, pek çok teknolojiye geçerli olduğu gibi, internet ve bilgisayar teknolojilerinin de erkek egemenliğinde bulunduğunu, bu teknolojileri yalnızca yaratıcıların değil kullanıcıların da erkek ağırlıklı olduğunu vurgulamışlardır (van Zoonen; Hughes ve Hans; Singh; Morahan-Martin). Kadınların internet kullanımına odaklanan araştırmalarda, kadınların bu teknolojiyi kendilerine uzmanlık alanı seçmedikleri, daha çok bir araç olarak kullandıkları, ancak bu konuda kadın-erkek ilişkilerinin çeşitlilik arz ettiği ortaya çıkmıştır.

Evde bilgisayar ve internet kullanımına ilişkin görüşmelerimizde, yer yer açık, yer yer üstü örtülü bir biçimde toplumsal cinsiyet ilişkilerine gönderme yapıldığını gözlemledik. Örneğin Sumru, kocasına ve oğluna yeni bilgisayarlar alındıktan sonra evdeki eski bilgisayarın kendisine kaldığını, "evin kadını" olarak bilgisayarı en az kendisinin kullandığını, birçok şeyi kocası Kaan'a sorduğunu ve kocasıyla oğlunun bilgisayar başında bu kadar vakit geçirmelerine şaşırıldığını söylüyor. Bilgisayarı kocası kadar rahat ve güvenli kullanamayan Sumru, "Ben sıkılıyorum, ben e-mailimi bile okumaktan sıkılıyorum. Kaan e-mail gönderdi mi o iş halloldu kabul ediyor, ben hâlâ telefon edip konfirme etme ihtiyacı hissediyorum" diyerek internet teknolojisini içselleştiremediğini ifade ediyor. Evde oğluyla kocasının yoğun bilgisayar ve internet kullanımı gerginliğe yol açmasa da, özellikle kocasını "ya salonda divanda uyuyorsun, ya da internetin başındasın" diyerek şaka yollu iğneliyor. İnternet kullanımının daha ciddi tartışmalara yol açtığı da oluyor. Sumru, eski kocasının desteklemesiyle internet bankacılığını deneyip sorunlarla karşılaştığında, aile fertlerinin ilgilenmemesi üzerine

sinirlendiğini, bütün sorumluluk başına kaldığı için tartışma çıktığını söylüyor. Bu örnekte gördüğümüz gibi, yeni teknolojilerin geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarını değiştirmeden aile hayatına girmesi, hayatı kolaylaştıracağı yerde gerginlik ve sürtüşmelere yol açabiliyor. Bu sonuca, Sumru kendisi de varıyor. İnternet kullanımını, genel toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde değerlendiren Sumru, tıpkı "kocanın ve oğlanın futbol maçı izlemeleri gibi" benzetmesini yaparak, aile içinde erkeklerin bilgisayar alanına daha eğilimli olduklarını, bu eğilimin ise, cinsiyete bağlı işbölümünün yalnızca bir örneği olduğunu düşünüyor. Bu çerçevede, "kadının teknolojiyi takip etmesi daha geç oluyor" ve "benden üstünler, ama bu beni rahatsız etmiyor" diyor, internet kullanımında kocası ile oğlu arasında pek bir fark görmüyor; bunu da toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne bağlıyor.

Bu çalışmada görüştüğümüz kullanıcılar görece olarak eşitlikçi ve demokratik bir ilişki tablosu çiziyorlar. Örneğin Atiye, kocası Güven'in uzmanlık alanı bilgisayar ve internet olduğu halde, internet kullanımını öğrenirken ondan yardım almadığını ve sistemini onun kurmadığını özellikle vurguluyor. Kocası bilgisayar sektöründe çalıştığı halde, kendisi bilgisayarı yazı yazmayla ve internette arama yapmakla sınırlı olarak kullanan Atiye, sanki bu teknolojiye daha çok girerse kocasıyla arasındaki eşit ilişkinin bozulacağını, onun egemen olduğu bir alanda ikinci planda kalacağını düşündüğü için özellikle bilgisayarlardan uzak duruyor, Singh'in ve van Zoonen'in belirttikleri gibi, bu teknolojiyi, iyi tanımlanmış belirli hedeflere ulaşmak için bir araç olarak kullanıyor. Hatta, "Güven *software*le ilgileniyor, tam işin tanımını bilmiyorum" derken, onun karasularına girmediğini de gösteriyor. Bediz'in de elektrik mühendisi olan kocasıyla benzer bir ilişkisi olduğunu görüyoruz; bilgisayarlarla ilgili ilk bilgilerini ondan almakla birlikte, bu teknolojiyle ilişkisinde kendi alanını yaratmaya ve korumaya çalışarak, kocasından sık sık gelen yardım tekliflerini de tepkiyle geri çevirdiğini söylüyor. Yeni programları, bilgisayar parçalarını ve teknolojileri takip eden kocasının bunları ısrarla bilgisayarına yüklemeye çalışmasından büyük bir rahatsızlık

duyduğunu ifade eden Bediz, Atiye gibi egemenlik alanlarını birbirinden ayırmaya çalışıyor.

Ele aldığımız örnek olayların yalnızca birinde eşlerin aynı bilgisayarı kullandığı, geri kalanların bireysel bilgisayarlarını kullanarak bir sahiplik ilişkisi geliştirdikleri gözönünde tutulursa, olası bir çatışma alanının kendiliğinden ortadan kalktığı, gerek karı-koca, gerekse ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, kullanım kararlarına ilişkin bir iktidar ilişkisi yaşanmadığı gözlemlenmektedir. Kocası ile aynı bilgisayarı paylaşan Asu, böyle bir iktidar ilişkisi yaşamadıkları gibi, "saat paylaşımı konusunda da bir sorun olmuyor" diyor. Asu ile Haldun'un internet kullanımlarında da, Singh'in ve van Zoonen'in sözünü ettiği cinsiyet örüntülerine rastlıyoruz. Asu interneti, işte, danışma ve bilgilenme amacıyla, evde arkadaşlarıyla yazışmakta, daha tanımlı amaçlar için, kocasının ise "bildiği, merak ettiği şeyler için" daha geniş bir aralıkta kullandığını söylüyor. Haldun'un kullanımını, "daha ucu açık yerlere, daha önceden tasarlamadığım yerlere gidiyor" diye tanımlarken, kendi kullanımı için ise "benim internet kullanımım çok sınırlı, kendimi başka dünyanın içinde hissetmiyorum" diyor.

Asu ile Haldun çiftini, konuştuğumuz kullanıcılardan ayıran bir başka özellik de, Asu'nun bilgisayar konusunda kocasından daha deneyimli ve bilgili olması. "Haldun hiç bilmek istemediğinden bütün sorunlarla, teknik ayrıntılarla ben ilgileniyorum" diyor. Haldun da, "Asu'nun benden daha iyi bir kullanıcı olduğunu düşünüyorum, ilgi ve bilgi alanları daha fazla, o daha da meşgul ciddi konularla. O benden daha sosyal, arkadaşlarından gelen mesajlar daha fazla" diyerek karısını destekliyor.

Çocukların Eğitim ve Denetimi

Çocukların hayatında internet, çok farklı, zaman zaman çelişkili kullanım alanlarında karşımıza çıkıyor. Çocuklar, gerek ödevlerini hazırlarken, gerek araştırma yaparken, gerekse Ayşe'nin durumunda olduğu gibi, borsa işlemlerini izlerken, bilgi-

sayarı ve interneti, ailelerinin de desteğiyle, bir eğitim aracı olarak kullanıyorlar; geleneksel yöntemlerin dışında "öğrenmeyi öğreniyorlar". Yaprak, interneti hangi amaçlarla kullandığını anlatırken, "internette çok ödev hazırladım"; Ayşe "okulla ilgili araştırmalarda internetin çok yararını gördüm" diyor. Ancak ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, çocuğun bilgisayar kullanımının denetlenmesi gerginliklere de yol açıyor. Gerginlik üç konu etrafında toplanıyor. Birincisi çocuğun kullanım zamanının ayarlanması, sınırlanması; ikincisi, kullanımın içeriğinin denetlenmesi; üçüncüsü ise evdeki bilgisayarın diğer fertlerle ortak kullanımı. Sumru, "Bir anne olarak Tolga'ya karışıyorum. Gece iki oluyor hâlâ çıtı çıtı bilgisayar başında. *Hadi yat artık diyoruz*" derken, oğlunun bilgisayar kullanım zamanını denetlemeye çalıştığını ifade ediyor. Ayşe de "bazen, başka saat dilimindeki arkadaşlarımla çet yaparken çok geç saatlerde *online* olunca anem sinirleniyor" diyerek aynı soruna değiniyor.

Bilgisayar ve internet, gerek çalışma zamanını bilgisayar başında geçirdiği, gerekse internette ebeveynin uygun görmediği konulara ilgisini verdiği için, hem çocuğun ders çalışmasına engel, hem de genel eğitimi içinde olumsuz bir etki olarak görülüyor. Ancak bu konuda konuştuğumuz kullanıcılar, internetin derslere engel olmakta özgül bir yeri olmadığını, internet olmasa da çocuğun nasıl olsa başka bir engel bulabileceğini söylüyorlar. Sumru, oğlu Tolga'nın kullanımından söz ederken, "çocukluğundan beri çıplak kadın fotoğraflarıyla ilgilenirdi, şimdi bilgisayarda *private* (özel) çetlere giriyor" diyor. Tolga da, "Pornoya giriyorum. *Girmiyorum* diyen varsa da yalandır. Normal giriyorum. Hayatım orda geçmiyor da! Bakıyorum. Hoş birşey bakmak" sözleriyle annesinin anlattıklarını onaylıyor. Tolga'nın internette bahislere girip para kaybetmesi üzerine müdahale eden Sumru, "ben ona kızdım mesela" diyor; ancak Tolga'nın konuşma sırasındaki tepkisi, annesinin denetim konusunda biraz da çaresiz olduğunu gösteriyor: "Oynama dediğinde de bırakmazdım, başımda dikilsen n'olacak, gider okulda oynarım, ben zevkine oynuyordum". Tolga, *ICQ* kullanmaya başlamadan

önce, "Fanatik gazetesinin çetine girip, başka futbol takımından girenlerle küfürleşiyorduk" diyerek, annesinin uygun bulmadığı, ancak denetlemekte pek de başarılı olamadığı kullanımlara başka örnekler getiriyor. Tolga'nın kullanımında internet içeriğini denetleme gereği duymayan Sumru, "odasına girdiğimde çet yapıyorsa duruyor, ama bilgisayar tehlikelidir kaygısı geçir-medik" derken, Kaan da "çet Emre'nin mahremi" diyerek karısının görüşüne katılıyor. Ancak Sumru, "Hiçbir kontrolün olmaz. Bütün gün başında duracak değilsin ya" diyerek, istese de, zaten böyle bir denetimin söz konusu olamayacağını kabulleniyor.

Görüştüğümüz gençlerin ya kendi bilgisayarları olduğu için, ya da aile içinde aynı bilgisayarı kullanmaya talep olmadığı için, bilgisayarın paylaşılmasından kaynaklanan sorunlar pek sık yaşanmıyor. Ancak Yaprak, babasının dizüstü bilgisayarını kullanırken yaşadığı gerginliği anlatırken, bu tür bir denetime örnek getiriyor: "İstanbul'dayken internete girmek gerekti, *ICQ* yükledim, akşam geldi kızdı, *batıracak mısın beni* dedi. İnternetime karşı çıkıldı, sildi. Boşu boşuna kuruntu yaptı".

Yaprak da Ayşe de, ailelerinin içerik konusunda bir denetim getirmediğini, ama bir tür özdenetim ile, belli alanlardaki kullanımlarını kendiliklerinden kestiklerini ya da kısıtladıklarını söylüyor. Ayşe, anonim çet konusunda, "İnternette gizlilik kimseye zarar vermediği sürece bence bir sakıncası yok, ama çet yaparken tacizcilerin ve *hacker*ların risklerini bilmek gerekir. Psikolojik olarak dengesiz bir takım insanlar için anonim çetin tehlikeli olabileceğine inanıyorum" diyor. Bir gençlik dergisinde okuduğu bir olayı, bu tür tehlikelere örnek olarak gösteriyor: "On beş yaşında bir kız provokatif fotoğraflarını *scan* (tarama) edip *online* profiline eklemiş. Birkaç ay kendinden yaşlı adamlarla çet yapmış. Cinsel içerikli. Sonra da çet yaptığı ve buluştuğu o adamlardan biri tarafından öldürülmüş". Orta 2'de internete girmeye başlamış olan, ama artık çet kullanmayan Yaprak, "Eskiden her akşam 9-11 arasında, uyanık kalırsam 12'den son-

ra da internete girerdim. Geçen sene sapıklar türedi, girmeme-ye başladım: evlilik teklifleri, *cyber sex* (sanal seks)... " diyerek bu özdenetimi gösteriyor. Kendi kullanımında dışarıdan gelen bir denetim olmasa da, Yaprak, arkadaşlarının internet kısıtlamalarına örnek veriyor: "İki tane arkadaşım var, bir tanesi internet manyağı. Hiç dışarı çıkmıyor, aile hayatını çok etkiledi. İnternet için özel saatleri vardı. *Annem geldi kapatmam lazım* diyen çoktu, gizli giren çoktu, gizli girince daha çekici oluyor".

Gizlilik ve Mahremiyet

Aile içindeki bireysel internet kullanımı ne derecede diğer aile fertleri ile paylaşılıyor; ne derecede mahrem ya da gizli? Aile ilişkilerini etkilemesi bakımından önemle üstünde durduğumuz bu sorunun yanıtı biraz varolan aile içi ilişkilerle, biraz da aile fertlerinin bilgisayar konusundaki bilgisi ile bağlantılı. Sumru, bilgi konusunu açıkça dile getiriyor: "Kaan ile Tolga arasında internet kullanma açısından fark yok, ama biz hiç bilmeseydik Tolga ile aramızda büyük bir fark olurdu, aile için sır olurdu. Farklı bir egemenlik alanı olabilirdi".

Görüştüğümüz kullanıcılar arasındaki üç evli çift de, bireysel bir mahremiyet sorunları olmadığını, internet kullanımlarını eşlerinden özellikle gizlemediklerini söylüyor. Hatta, hem evde, hem işte aynı bilgisayarı ve aynı e-posta adresini kullanan, ender de olsa "birşey ısmarlamak için" zaman zaman internete birlikte girdiklerini söyleyen Asu ile Haldun için gizlilik koşulları bile ancak zorlamayla yaratılabilecek gibi görünüyor. Asu, Haldun'un interneti "tam olarak nasıl kullandığını bilmiyorum" dese de, "hiçbir güven sorunum olmadı, zaten ikimiz de çok az bağlantıyoruz" sözlerini ekliyor. Zaman zaman porno sitelerine giren, bu kullanımını "daimi izleyicisi değilim, çok yoğun kullananların olduğunu biliyorum, normal addedilenin dışındaki şeyler merak uyandırıyor" diyerek açıklayan Haldun, "Asu, porno sitelere girmeme kızıyor" diyor ve karısının pornografiye

de, bu sömürü biçiminin kullanılarak desteklenmesine de, ilkel olarak karşı çıktığını vurguluyor. Ancak, internetteki porno kullanımını karısından gizlemediğini söylüyor: "Çevrem kısıtlı, çet-porno siteler arkadaşlar arasında konu olmuyor. Bundan eşimin haberi var. Aile ya da aşk yaşamında dürüstlük olduğu taktirde . . . gizliliğe olan talep düşüyor". Atiye ile Güven'in ilişkisinde de benzer bir açıklık var. Atiye, "Güven'in kaç saat kullandığını bilmiyorum. Gizlilik boyutu yok bizim evde" derken, işi gereği internet güvenlik sistemlerini gayet iyi bilen Güven ise, "Hiçbir kişisel bilgimi internete koymam, hangi sitelere girdiğiniz vs. biriktiriliyor. Dünya alem biliyor porno sitelere girdiğimi, eşim bilsin ne yazar" diyerek internet kullanımında gizlilik çabalarının safdillik olduğunu vurguluyor. Aynı şekilde Özgür, internet aracılığı ile yaşadığı "aşk macerasını" bile karısından gizlemediğini söylüyor.

Görüştüğümüz kullanıcılar arasındaki karı-koca ilişkilerinde olduğu gibi, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde de özellikle gizli tutulan kullanımlardan söz edilmiyor. Ayşe, "annem arkadaşlarımla çet yaptığımı, ödevlerim için falan araştırma yaptığımı, popüler kültür sitelerinde *surf* yaptığımı biliyor, ama tabii her seferinde online olduğumda bütün ayrıntılarıyla ne yaptığımı anlatmıyorum, çünkü özellikle önemli birşey olmuyor" diyor. Bediz ise Ayşe ile ilgili endişelerinin olabileceğini, internette yanlış insanlarla karşılaşmasından korktuğunu söylüyor: "Yaptığı herşeyi bana söylediğini düşünmüyorum çünkü bazı durumlarda, bazı şeyleri söylememiş olduğu sonradan ortaya çıkıyor. *Üzülmeni istemedim; çok önemli değildi; senin güvenini kaybetmek istemedim diyebilirim*". Nitekim, Ayşe de Yaprak da, anneleri ile birlikte yaptığımız görüşmeler sırasında, annelerinin "tedirgin olmaması" amacıyla, internette karşılaştıkları kimi tatsız durumları anlatmadıklarını söylüyorlar. Yaprak, bir kere annesinden gizli girdiğini söylerken, "boşu boşuna tedirgin olmasın diye söylemedim sapıkları" açıklamasını getiriyor; annesi de pek kaygılı görünmüyor. Yaprak;

*
e-posta hesabı

**
Bilgisayarın hafızasında tutulan ve kullanıcının hangi sitelere girdiğini gösteren etkinlik listesi.

Mesela şöyle insanlar var, bunu annemden sakladım: bir arkadaşım ile konuşurken birisi bana mesaj attı, hacker girdi, bu tehlikeli birşey. Tatilde internet kafeye girdim, kendime *account** açtım, şifremi silmemişim, birisi sonradan girip bütün arkadaşlarıma küfürlü bir mesaj atmış. Buradan biri yaptı sandım, arkadaşım dediğin bir insan seni aldatıyor, internet çok güvenilir bir yer değil. *History*** değiştiriliyor, sen bana böyle demişsin deniyor.

diyor. İki genç kız da, internetin "tehlikeli" olabileceği görüşünde. Duydukları, okudukları, arkadaşlarının başına gelen, kendilerinin de teğet geçtiği kimi olayları anlatıyorlar. Yaprak "Bence internet polisi olması lazım" diyor; Ayşe ise, kullanıcıların "riskler" konusunda bilgili olması gerektiği görüşünde.

İnternet kullanımının aileden gizlenmesi, yalnızca çocuklar açısından değil, ebeveynler açısından da geçerli. Bu konuda karşılaştığımız tek örnek, kızının kendisine herşeyi anlatmasını beklemediğini söyleyen Bediz, "Benim *ICQ* kullandığımı Ayşe biliyor, fakat konuşmaların ayrıntısını anlatmıyorum. Ancak benim etkilendiğim, ilginç birşey olursa anlatıyorum; cinsellik ile ilgili bir konuşma geçerse söylemem, çette tanıştığım biriyle buluşmaya kalkarsam söylemem" diyor.

Gizlilik ve internet kullanımının denetlenmesi ya da internet kullanımı üzerinde iktidar kurma çabası, aynı çatı altında yaşayan aile fertleri ile sınırlı değil. Tolga, "Kız arkadaşlarımın *ICQ*'ya girmesine izin vermiyorum; *girmeyeceksin* diyorum, girmiyor," diyor. Kız arkadaşlarının e-posta şifrelerini bildiğini, arada sırada internete girip kullanımlarını denetlediğini, bazan kız arkadaşının farketmemesi için, denetleme işini başka bir arkadaşına yaptırdığını, olağan bir dille anlatıyor ve bu "koruma" amaçlı davranışını şöyle açıklıyor:

Belki konuşur; niye konuşsun ki elin adamıyla? Çoğu kızlar girmiyor. *ICQ*'da kızları rahatsız ediyorlar. Ben bir kere dedim; kız adıyla girince hemen mesajlar yağıyor. Normal konuşanlar da var sapıklık olsun diye konuşanlar da var.

Annesi "İnternet, eskiden sokaktaki yan bakmanın yerini aldı" diyerek, bu davranışın da, kızları koruma ve denetleme çabasının da yeni birşey olmadığını vurguluyor.

Aynı Mekân İçinde Uzaklaşma

Aile üyelerinin bir kısmının internete kilitlenmeleri, diğerlerinin iletişim, ilişki, ortak zaman geçirme beklentilerini karşılamalarına engel oluyor. Konuşmamız sırasında Sumru, zaman zaman kocasına, "haydi kalk artık; yeteri kadar oturdun başında; kalk da beraberce birşeyler yapalım" dediğini, çok büyütmeden ama memnuniyetsizliğini de dile getirecek şekilde anlatıyor. Güven de benzer bir bağlantı kuruyor: "İnternetle televizyon arasında ters ilişki var, internetten beri Atiye'yle daha az TV seyrediyorum. A, o program mı var, en iyisi ben internete gireyim, diyorum". Ancak bilgisayar kullanımı ile aile içi ilişkiler arasındaki sebep-sonuç ilişkisini tek yönlü düşünmek yanıltıcı olur. Örneğin Tolga, "Evde oturmaktan sıkıldığım için bilgisayarın başına geçiyorum. Mecburiyetten yani. Aslında dışarı çıkmayı tercih ederim" diyerek, bu sebep-sonuç ilişkisini tersine çeviriyor. Bilgisayar kullanımı yüzünden ailesiyle ilişkiye girmiyor değil; ailesiyle daha tatminkâr bir ilişkisi olmadığı için bilgisayar kullanıyor. Benzer bir tersine ilişkilendirmeyi Haldu'nun anlatımında da görüyoruz: "internet hayatımızda ciddi bir değişikliğe yol açmadı; bizim ailevi dönüşüm sürecimiz interneti talep eder hale geldi".

Bediz, kızı Ayşe ile ilişkisinde internetin herhangi bir rolü olduğunu düşünmüyor. Zaten çok yoğun olan günlük programları içinde, evde farklı işleri ve farklı ilgi alanları olduğundan çok şey paylaşmadıklarını, ancak bu bağlamda internetin yalnızca bir araç olduğunu söylüyor. Ayşe, annesinin de, kendisi kadar uzun süre olmasa bile, bilgisayar başında zaman geçirdiğini, internete girdiğini ekliyor. Benzer bir biçimde, Sumru, aile içi ilişkilerin internet ile etkileşimi konusunda, "herkes kendi kabuğuna çekiliyor; internet ilişkimizi etkilemiyor, çünkü

ilişkimiz yok" ve "babanın gazetesini okuyup, annenin örgüsünü ördüğü gibi, doğal bir dağılım oluyor" diyor. Bu "doğal" dağılımdan şikayetçi olan Sumru, şakayla karışık, evlerindeki kedinin bile bu kopukluktan memnun olmadığını, aile üyeleri bilgisayar başında uzun zaman kalırsa, kedinin sağa sola saldırap halıları tırmalamaya başladığını anlatıyor; kocası da gülerken onaylıyor. Bu bakımdan, bir önceki nesille aralarında büyük bir fark yok: babası 76 yaşında internete girerken, annesi "mutfakta; hiç ilgilenmiyor", ama bu durum internet kullanımına mahsus değil; aynı kopukluk, bu sefer de internetle yaşanıyor. Bu kopukluğu eleştirmekle birlikte, toplumsal yapının bir uzantısı olarak çaresizce kabul etmiş görünüyor Sumru.

Yaprak, internet kullandığı dönemi anlatırken "annem orada başka bir dünyada, ben burada başka bir dünyada, konuşmuyoruz" diyor, ama aile bireylerinden birinin bilgisayar kullanımı, her zaman ilişkilerde uzaklaşma anlamına gelmiyor. Kimi zaman ilişkilerini geliştirmeye araç bile olabiliyor. Yine Yaprak, "bir arkadaşım babasıyla konuşmuyordu, sonra mailleştiler ve barıştılar" derken, aynı çatı altında, internet aracılığı ile yakınlaşmaya bir örnek gösteriyor. Benzer bir şekilde Sermet, ilk kez başarıyla çet yaptığı zaman da, ilk arama motoru kullanma deneyiminde de babasına "gösteriş" yaptığını, onun ilgilendiği alanlarda arama yaptığını, son yıllarda annesinin de hem bilgisayar hem internet kullanmaya heveslendiğini, bu konunun aralarında yeni bir bağlantıya araç olduğunu söylüyor. Ancak aile bireylerinin ilgi alanlarının farklı oluşu, internet aracılığı ile daha yoğun bir ilişki kurmalarına engel oluyor. Dolayısıyla, internet yüzünden değil, internete rağmen, aynı çatı altında uzak kaldıkları söylenebilir.

Görüşmelerimizdeki anlatılardan, internetin kendi başına ilişkileri etkilemediğini, karmaşık karı-koca ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinde kendine bir yer bulduğunu görüyoruz. Haldun bu konuda, "kendimizi kandırarak birşeyimiz yok, çet vasıtasıyla ciddi bir ilişki kurmaya ihtiyaç duyuracak bir ilişkimiz yok"

diyerek, internetin ilişkiyi etkilemeyeceğini, belki sorunlu bir ilişkinin, internette başka arayışlara zemin hazırlayabileceğini ima ediyor. Bu bağlamda internetin, Özgür'ün karısıyla ilişkilerini önce uzaklaştırıcı, sonra yakınlaştırıcı, hatta "eşitleyici" bir rolü olmuş. Özgür, evliliklerinin iyi yürümediği, karısının başka bir ilişkisi olduğu, iletişimlerinin koptuğu bir dönemde, kendini "yalnız hissettiği için," hayatında ilk kez, "neymiş bakalım şu çet, herkes bahsedip duruyor, bir de ben göreyim" deyip, biraz "can sıkıntısından" biraz da "meraktan," çet odalarına girmeye başladığını, kısa bir süre sonra da orada bir kadınla tanıştığını ve bir yıl süreyle *online* bir ilişki yaşadıklarını anlatıyor. Bu olaydan sonra karısıyla ilişkilerinin eşitlendiğini, yeniden arkadaş olduklarını, iletişim kurabildiklerini söyleyen Özgür, "gerçi bütün bunlar internet yüzünden olmadı tabii ama internet olmasa yaşanması mümkün olmayabilirdi" diyor.

Sonuç Olarak

Bilgisayarın ve internetin başka birşeylerin yerini aldığı söylemi, konuştuğumuz kullanıcılar arasında çok yaygın olmakla birlikte, internetin aile hayatında bir dönüşüm yarattığına dair bir söylemle karşılaşmadık. İnternet, televizyon seyretmenin ve kahveye gitmenin yerini alırken; gazete okumak, banka işlemleri ve alışveriş yapmak, mektup ve kart yollamak gibi işlerin kolaylaşmasını sağlıyor. Ancak aynı söylem, bütün bunların aile içi ilişkilere etkisinin, nitel değil nicel değişiklikler getirdiğini vurguluyor. Ne ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, ne karı-koca ilişkilerinde, ne de genel olarak kadın-erkek ilişkilerinde internetten kaynaklanan bir dönüşüm var. Karşılaştığımız ikinci bir söylem de, internetin yeni gereksinimler tanımladığı, bir zamanlar yapılmayan ve gereksinim duyulmayan, ancak artık internet sayesinde yapılabilen yeni işlerin, yeni beklentilerin ortaya çıktığı görüşüne dayanıyor.

Her ne kadar bu benzerlikler üzerinde durmak ve ortak örüntüler çıkarmak mümkünse de, bu çalışmada internet kul-

lanımındaki, bu kullanımın anlamlandırılmasındaki ve internetin aile içi ilişkiler üzerindeki etkisine dair söylemlerdeki çeşitliliğin altını çizmeyi amaçladık. İnternet kullanımı bağlamında, aile bireylerinin birbiriyle ilişkileri, zaman zaman örtüşen beş model çerçevesinde tartışılabilir. Konuştuğumuz internet kullanıcılarının anlatımlarından yola çıkarak belirlediğimiz bu modelleri "güven modeli", "bağımsızlık modeli", "çifte standart modeli", "güvensizlik modeli" ve "bağımlılık modeli" olarak adlandırıyoruz.

"Güven modeli"ni, birbirinin internet kullanımının ayrıntılarını bilmeseler de, aile bireylerinin "o zaten kötü birşey yapmaz" inancında oldukları, birbirini denetleme gereği duymadıkları durumları soyutlamak için kullanıyoruz. "Bağımsızlık modeli", bir önekinde çok yakın olmakla birlikte, güven ya da güvensizliğin söz konusu edilmediği, aile bireylerinin internet kullanımının kendi mahremiyetlerinde bulunduğu ve aile içi konuşmalarda paylaşılmasının beklenmediği durumlara tekabül ediyor. "Çifte standart" modeli, kendine tanıdığı internet kullanımı özgürlüklerinin, ailenin diğer bireylerine tanınmadığı durumlara uygun düşüyor. Zaman zaman kayıtsızlık, zaman zaman da çaresizlik olarak kendini gösteren "güvensizlik modeli"ni, internet kullanımının paylaşmadığı ve denetlenemediği durumlar için kullanıyoruz. "Bağımlılık" olarak adlandırdığımız model ise, teknolojik okur-yazarlık eşitsizliği dolayısıyla, aile bireylerinden birinin bir diğerine ya da diğerlerine internet kullanımı için bağımlı olduğu durumları içeriyor. Çoğunlukla, aynı aile içindeki ilişkilerin birden fazla modele uygun düşüğünü, farklı aile bireyleri farklı modeller kullanabildiği gibi, aynı birey farklı zamanlarda ve farklı bireyler karşısında, kullandığı bu modelleri değiştirebildiğini gözlemliyoruz. Bu çalışmanın sonucunda vurgulamak istediğimiz nokta, internetin "etkileri" konusundaki yaygın söylemin ima ettiğinin tersine, internetin kullanımının, anlamlandırılmalarının ve aile üzerindeki etkilerinin, hem çeşitli, hem de değişken olduğudur. Birçok özellikleri bakımından homojen ve küçük bir grupta yaptığımız

bu çalışmada bile bu çeşitlilik ortaya çıkarken, tek boyutlu genel geçer saptamaların sorgulanmasının gerekliliği aşikâr hale gelmektedir.

Ek

Mahremiyetlerini korumak için takma ad verdiğimiz, araştırma sırasında (Kasım 2002-Şubat 2003) tümü Ankara'da yaşayan, derinlemesine görüştüğümüz on iki kişi hakkında özet bilgi:

Ad	Yaş	Cinsiyet	Meslek/Uğraş
Asu	33	K	mimar
Atiye	43	K	öğretim elemanı
Ayşe	16	K	öğrenci
Bediz	45	K	öğretim elemanı
Güven	45	E	mühendis
Haldun	36	E	mimar
Kaan	39	E	öğretim elemanı
Özgür	45	E	mühendis
Sermet	28	E	öğretim elemanı
Sumru	46	K	memur
Tolga	19	E	öğrenci
Yaprak	17	K	öğrenci

Kaynakça

- Abel, Ruben (1976). *Man Is the Measure*. New York ve Londra: The Free Press.
- Bakardjeva Maria ve Richard Smith (2001). "The internet in everyday life: Computer networking from the standpoint of the domestic user." *New Media & Society*, 3 (1): 67-83.
- Çağiltay, Kürşat, vd. (2001). "Media Imperialism An Appropriate Framework for Understanding Internet Development? The Case of Turkey." *Association of Internet Researchers* toplantısında sunulan bildiri. Minneapolis. MN.
- Chadwick, T., vd. (2000). *Turkish Internet*. İstanbul: Merrill Lynch.
- CyberAtlas (2002). "The World's Online Populations."
- http://cyberatlas.internet.com/big_picture/geographics/article/0,1323,5911_151151,00.html
- CyberAtlas (2001). "Turkish ISP Subscribers Boom in 2000."

- http://cyberatlas.internet.com/big_picture/geographics/article/0,,5911_574601,00.html
- Dilekçigil, B. ve A. Çiğdem (der.). (1990). *Aile Yazıları*. 5. Cilt. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Fjelsten, Anne (2001). *Measuring Social Effects of the Internet*. yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maastricht Üniversitesi. Hollanda.
- Gazi Üniversitesi. (2003). "İnternete bağlanma anketi."
<http://www.gazi.edu.tr/anket/vote/goster.php?kac=1>
- Geray, Haluk (1999). "Network Policy Formation between Idealist and Strategic Models: A Political Economic Perspective From Turkey." *Telecommunications Policy* 23(6): 495-512.
- Gürsoy-Tezcan, Akile (1989). "Eleştirel Aile Kuramı" Türkçe Basıma Önsöz. M. Poster. *Eleştirel Aile Kuramı*. içinde. Çev. Hüseyin Tapınç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 7-18.
- Homans, George Caspar (1967). *The Nature of Social Science*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Hughes, Robert Jr. ve Jason D. Hans (2001). "Computers, the Internet and Families: A Review of the Role New Technology Plays in Family Life." *Journal of Family Issues* 22 (6): 778-792.
- Kılıçbay, Barış (baskıda) "Bir Teknoloji Söyleminden Parçalar." *İnternet, Toplum, Kültür*. Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay (der.) içinde.
- Morahan-Martin, Janet (1998). "Women and Girls Last: Females and the Internet." *IRISS* Konferansına sunulan bildiri. Bristol, İngiltere.
- Poster, M. (1989). *Eleştirel Aile Kuramı*. Çev. Hüseyin Tapınç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rasuly-Paleczek, Gabriele. (1996). "Some Remarks on the Study of Household Composition and Intra-Family Relations in Rural and Urban Turkey." *Turkish Families in Transition*. Gabriele Rasuly-Paleczek (der.) içinde. Frankfurt ve New York: Peter Lang. 1-44.
- Scanzoni, John H. ve William Marsiglio (1993). "New Action Theory and Contemporary Families." *Journal of Family Issues* 14(1): 20-34.
- Singh, Supriya (2001). "Gender and the Use of the Internet at Home." *New Media & Society* 3(4): 395-416.
- Stirling, Paul ve Onaran İncirlioğlu, Emine (1996). "Choosing Spouses: Villagers, Migrants, Kinship and Time." *Turkish Families in Transition*. G. Rasuly-Paleczek (der.) içinde. Frankfurt ve New York: Peter Lang. 61-82.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (1990). *I. Aile Şurası Bildirileri*, 17-20 Aralık. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (1993). *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*. 3 Cilt. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (1995). *Aile Kurultayı: Değişim Sürecinde Aile: Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler*. 16-18 Kasım 1994. Ankara.
- Timur, Serim. (1972). *Türkiye'de Aile Yapısı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Yayınları No. 15.
- Zoonen, Liesbet van (2002). "Gendering the Internet: Claims, Controversies and Cultures." *European Journal of Communication* 17(1): 5-23.

Modernleşmeyi Okumak:

Ülkü Dergisi (1933-1938)

Özet:

Ulus-devlet oluşumunda farklı topluluklardan insanların "vatandaş" haline getirilmesinde ve yeni ulusal kimliğin yerleştirilmesinde basın-yayın organlarına önemli rol düşmüştür. Türkiye'de 1930'lardan sonra yeni ulusal kimliği oluşturma araçları olan inkılapların benimsenmesi için kurulan Halkevleri'nin ulusal yayın organı Ülkü dergisine de böyle bir rol biçilmiştir. Medya metni olarak kabul edilen Ülkü dergisinin 1933-1938 yılları arasındaki sayıları, modernleşmenin temel parametreleri olan sanayileşme, laiklik, kentleşme, demokrasi ve modern Türk insanının gündelik yaşamı başlıkları altında araştırmacı tarafından okunmuştur. Modernleşme parametreleri başlıkları altında yapılan okumalarda, dönemin yönetici eli tarafından yeni ulusal kimliğin harcı olarak seçilen Türk Tarih Tezi'nin ve korporatizmin metinlerde baskın olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: modernleşme, medya ve modernleşme, Ülkü Dergisi, Halkevleri, Türk Tarih Tezi, korporatizm

Reading the Modernization: The Journal Of Ülkü (1933-1938)

Abstract:

The press and publication agencies played an important role in the process of nation-state formation, in transforming the people from being members of various communities to being citizens and in settling the new national identity. In Turkey, after 1930, such a role was also given Ülkü as a national press agency of Halkevleri (People Houses), which were established to promote the Atatürk's Revolutions that were the main tools of forming a national identity. In this paper, the articles of Ülkü published between 1933-1938, accepted as a media text were read by researcher, under the titles of the main parameters of modernisation such as industrialisation, secularism, urbanisation, democracy and the daily life of modern Turkish man/woman. According to these readings carried out under the titles of the main parameters of modernisation, it was observed that the Turkish History Thesis and the corporatism were the dominant themes in the texts as a chosen fabric of the new national identity by the governing elite of the era.

Key words: modernisation, modernisation and the media, the Journal of Ülkü, Halkevleri (People's Houses), the Thesis of Turkish History, corporatism.

Banu Dağtaş
Anadolu
Üniversitesi
İletişim Bilimleri
Fakültesi

Murat Tazegül
Anadolu
Üniversitesi
İletişim Bilimleri
Fakültesi